

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Ефективне функціонування влади при її поділі на законодавчу, виконавчу та судову можливе тільки за наявності чітко відрегульованого механізму стримувань і противаг, тобто коли одна гілка влади контролює іншу з питань, які мають загальнонаціональний характер і від яких залежить курс державної політики. Одним із таких механізмів контролю за діяльністю вищих посадових осіб є процедура імпічменту. Імпічмент в Україні не повністю ввібрав у себе кращі здобутки країн усталеної демократії. Адже ускладненість процедури майже повністю унеможливило проведення цієї процедури на практиці. Це, з одного боку, породжує зловживання главою держави своїми повноваженнями, з іншого – зумовлює імовірність неправового вирішення питання про відповідальність президента і можливість його зміщення в силовому порядку. Такі обставини зумовлюють необхідність оптимізації механізму конституційно-правової відповідальності Президента України та інших вищих органів державної влади, зокрема удосконалення процедури імпічменту глави держави. Успішність вирішення цього завдання залежить від повноти з'ясування правової природи імпічменту, його призначення і місця в структурі відповідальності, а також критичного опрацювання вітчизняного і врахування відповідного зарубіжного досвіду реалізації цієї процедури.

Дострокове усунення глави держави із займаної посади в порядку імпічменту слід розглядати як форму конституційно-правової відповідальності – специфічний вид юридичної відповідальності, що настає у випадках і порядку, передбачених в конституції держави, підставою настання якої є вчинення конституційного правопорушення.

Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є способом притягнення Президента України до конституційної відповідальності. Імпічмент є позасудовим конституційним процесом, за змістом якого Верховна Рада України у разі вчинення державної зради або іншого злочину Президентом України може достроково припинити його повноваження, усунувши з поста.

В нашій державі є багато проблем з реалізацією процедури імпічменту. Розглянемо усім відомий приклад дострокового припинення повноважень Президента України Януковича Віктора Федоровича у невизначений Конституцією України спосіб.

Причиною усунення Януковича В.Ф стала його зникнення з міста Києва, що призвело до прийняття Верховною Радою України Постанови «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» 22 лютого 2014 року.

Противники усунення Віктора Януковича від влади заявляють, що його усунення є незаконним та неконституційним, покликаючись на 108, 109, 110, 111, 112 статті Конституції України, якими врегульовано дострокове припинення повноважень президента у разі його: 1) відставки; 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 3) усунення з поста в порядку імпічменту; 4) смерті. Однак цими та іншими статтями Конституції та будь-яким іншим законами не передбачено процедуру відставки президента у випадку його самовільного незаконного самоусунення від виконання обов'язків президента та зникнення шляхом втечі з країни. В постанові Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22-го лютого 2014 року вказано, що В.Ф. Янукович у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки. Постановою від 23-го лютого 2014 року «Про покладення на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України» Верховна Рада поклала на Голову Верховної Ради України Олександра Турчинова обов'язки президента. Верховна Рада, приймаючи ці постанови, діяла згідно юридичних концепцій аналогії закону та аналогії права і, таким чином, усунула прогалини в Конституції в ситуації, коли президент, порушуючи законодавство, самовільно ухилився від виконання покладених на нього законом президентських функцій шляхом зникнення з країни. Звертаємо увагу, що процедура імпічменту Януковича В.Ф. (яку частково намагалися реалізувати на практиці) так і не відбулася.

Проблема нереалістичності процедури імпічменту загалом спричинена відсутністю чіткого і юридично виваженого нормативно-правового механізму її врегулювання.

Коріння цієї проблеми на наш погляд закладено в самій конструкції процедури імпічменту, закріпленої статтею 111 Конституції України. Українська конструкція процедури імпічменту об'єднала дві різні моделі імпічменту, які існують у світі паралельно одна одній. Перша передбачає застосування до президента процедури імпічменту за злочин, який він нібито вчинив, і усунення його з посади або після винесення обвинувального судового вироку, або після отримання необхідного висновку щодо наявності в його діях складу злочину, котрий передусє судовому процесу. Друга

процедура має виключно політичний характер і передбачає усунення президента від займаної посади без суду або пред'явлення офіційних звинувачень. Вона може застосовуватися або у випадку вчинення президентом неконституційних, але не кримінально караних діянь, або у випадку низької легітимності президента. Лише в цьому випадку вимагається велика кількість голосів у парламенті для ухвалення імпічменту президенту країни.

Отже, процес має містити не більше двох-трьох кроків і забезпечувати баланс між захистом президента від політично вмотивованого зняття з посади і можливістю проведення ефективної процедури імпічменту. Для цього необхідно змінювати статтю 111 Конституції. Жодне законодавче регулювання без конституційних змін не вплине на можливість проведення імпічменту в Україні. Як варіант змінити конституційні положення та передбачити можливість реалізації процедури імпічменту:

- у разі порушення президентом Конституції (при виконанні повноважень президента);

- у разі вчинення ним діянь, що мають ознаки державної зради або іншого умисного злочину.

Конституційний Суд має надавати висновок щодо порушення Президентом Конституції. А тимчасова слідча комісія — щодо наявності в діяннях Президента ознак умисного злочину. Таким чином передбачаються дві альтернативні процедури імпічменту у разі порушення Конституції і вчинення злочину. Остаточне рішення щодо імпічменту мають ухвалити, щонайменше, 300 парламентаріїв.